

'NA ARDILLA C'Ü ME MI CËLO

'Na nu pa'a 'na ardilla mi nzhodü, mi jodü pje ro zi'i, 'ma o jñandü xe ndo 'na ardilla. O ma zopjü o xipji cjo mi ne ro ma nzhöt'üvi 'na ts'i ndajme. O mama c'ü e ardilla que "Jä'ä".

O mövi nzá yejui, mi ñavi c'ü e ardilla c'ü 'na, o xipji cjo mi ne ro tsjapü o novia. O mama c'ü e ardilla que "Jä'ä". 'Ma o dyärä c'ü e ardilla c'ü vi xipji que "Jä'ä", o mäjä na puncjü. Je va cjanu va mbëzhi novio.

O xipji c'ü 'na ardilla cjo ro ma dyörüji,
a ngueje c'ü e ardilla mi ne'e na puncjü.

O ma'e c'ü e ardilla cja o ngumü, o xipji
'ü o tata, 'ñe c'ü nú nana que ro ma dyörüji
c'ü o novia.

C'ü ne ye'e nu pa'a, o möji o ma dyörüji.
Ma o zät'äji cja o ngumü c'ü o novia, o
recivioji na jo'o; o mamü o tata c'ü e xunt'i:
--Mimiji 'na ts'indäjme.

O mimi o tata c'ü e t'i'i, 'ñe c'ü nú nana.
Ma ya ma jüji, o ë'ë c'ü o nana c'ü e xunt'i,
na tjë'ë 'na beche o xëdyi, 'ñe o arro c'o go
zigi. Ma mo nguarü o ziji o xëdyi, o mamü c'ü
o tata 'ñe c'ü nú nana c'ü e ardilla c'ü mi ne
re chjüntü:

--Rvá eejöjme rvá 'ñe örüjme c'ü in ch'ijjuë,
na chjüntüvi in ch'igöbe.

O mamü o tata c'ü e xunt'i que "Jä'ää", ngue
c'ü mi so re chjüntüvi. Ma o nguarü o ñaji,
o jé nú échiteji, cja nú o möji cja o ngumüji.
Je va cjanu.

Va cjogü c'o pa'a, 'na nu pa'a mi ma'a c'ü e
ardilla ro ma nu'u c'ü o novia. Ya vi nzhodü
na ts'i je'ë 'ma o jñandü c'ü o novia mi pëvi
'naño ardilla. O üdü c'uã, mi pëzhi mi onpütjo
c'ü ro chjüntüvi. Nguec'uã o ma mimi ja c'o mi
cja'a o pjiño, cja nú huë'ë, na ngueje mi
entio c'ü o novia dya mi ne'e angueze.

Ma huë'ë t'na o cjo'ël na cja'a, o ndäcä c'ü e
ardilla ma huë'ë, o dyönü va xipji:

--¿Pje ni huë'ë?

O ndünru c'ü e ardilla:

--Rí huë'ë na ngue ín novia, dya nezegö c'ü;
oncütjogö c'ü. Nguec'uã rí sentio na puncjü, rí
mbeñe anguez. Rí negö na puncjü anguez, ngue
c'uã rí huë'ë. O xitsi ro chjüntübe.

O tsja o t'önü c'ü e cja'a:

--¿Jinguã ndeze in ñavi?

O ndünru c'ü e ardilla:

--Ya mezhe c'ü rí ñagöbo, ya ma t'örü. Mi
xitsi mi nezü na puncjü; mi creogö texe c'o mi
xitsi c'ü e ardilla. Nu'tsc'e cja'a, ¿cjo gui
sigue in novia?

O mamü c'uã c'ü e cja'a:

--Jiyö, dya rí 'ñe'ëgö o novia, rí nzhodüsjpegö.

Dya rí ne'e c'ü ra tsjacü rá sufre nza cjatsc'e.

O ndünru c'ü e ardilla:

--Na jo'o c'ü dya in siji novia.

O dyönüji c'ü e ardilla, o tsja'a c'ü e cja'a:

--¿Cjo in pärä o dyon'c'ü?

O mamü c'ü e ardilla: "Jiyö".

--C'ü in noviague, bün 'ma mi pëvi o dyoji; 'ná
ri ngue o primu.

Nuc'uã c'ü e ardilla dya pje ndünru. O mamü
c'ü e cja'a:

--Ya rá magö.

Cjá nū ēchite c'uā c'ü e cjua'a, cjá nū ma'a
c'uā cja o ngumü. C'ü e ardilla o nguejme o
mboñe, cjá nū mamü:

--Bün 'ma jā'ā; mejme c'ü o xitsi c'ü e cjua,
na Ngue o primu c'ü mi pëvi c'ü ín noviagö.

Ya si ma'a c'ü e ardilla cja o ngumü, 'ma o
chjëvi c'ü o novia c'ü mi ma ro ma jyodü c'ü o
novio, pero o chjëvi cja 'ñiji. Nuc'uā c'ü e
novio c dyönüji c'ü e novia:

--¿Cjó ngue c'ü mi pëvi?

O ncüarü c'uā c'ü o novia o xipji c'ü mi ngue
c'ü o primu c'ü mi pëvi. Ya o mä'ā c'ü e novio.
Nguec'uā c'ü na ye'e nu pa'a, o ma chjüntüji cja
niatsjimi. C'ü o tsjapü o págrenu, ngue c'ü e
cjua'a. O mbitaji na puncjü c'o o dyoji; o ma'a
e tfevi nzá yejui, xo ma'a o ngö'ö 'ñe o s'ü'ü
cja c'ü e chjüntü. 'Ma o nhogüji, o zi'iji o
xédyi 'ñe o ta'igue 'ñe o mole 'ñe o arro. O
zi'iji o t'apjü 'ñe o rrefresco; c'o o zi'i o
t'apjü, o tíji nzá texeji.

Un ardillo celoso

Este relato trata de dos ardillas que se
enamoraron, y lo que pasó cuando el novio
pensó que su novia lo estaba traicionando.

M.E.L.

Mazahua de San Cristóbal de Los Baños, Edo. de México
Julio, 1984, Ixmiquilpan.